

ՖԱՐՀԱԴ ԵՒ ՇԻՐԻՆ^{*)}

(Պարսկ պօէմա—դէրվիշի պատմած)

1.

Քեզ, իմ անգին էակ, քեզ եմ նուիրում Ֆարհադ—
Շիրինի գողտրիկ այս զրոյց:

Վառ Արևելքի սէրն է նրան ծնել Շիրազի հովտի
շրերն ուռճացրել, վարդենինների բուրմունքն օրօրել:

Անցել—բայել է դարերի գլխով, անմոռնուկ ծաղ-
կի հրապոյրն ունի, սիրածդ գեփիւռի մրմունջը տար-
փոտ, և գիտէ խօսել թէ ջերմ սրտերի, թէ մեծ մըտ-
քերի:

Քեզ եմ նուիրում այրուած սրտերի այս խորունկ
վէպը, հանած հնութեան անյատակ ծովից՝ որպէս մար-
գարիտ: Որպէս մի հին գիրք, որի էջերը լի իմաստու-
թեամբ՝ գիտեն դեռ յուզել, գիտեն ջերմացնել:

Քեզ եմ նուիրում նոյնքան մեծ սիրով, որքան Ֆար-
հադը սիրեց, որոնեց, ընկաւ... և ընկած տեղը նոնե-
նին բուսաւ:

2.

Եւ գիտէր սիրել Ֆարհադը Շիրինին: Սիրել այն

¹⁾ Այս պօէման իբր հիմք ունի պարսկական յայտնի
«Ֆարհադ-Շիրին կամ Էնարը Փարհադ» (Ֆարհադի նուագ)
զրոյցը: Պօէման կարգալիս՝ անհրաժեշտ է յատկապէս ուշք
դարձնել թէ շեշտերին և թէ կէտադրութեան: Ծ. Հ.

սիրով, որ չէ մեղկացնում, այլ ոգևորում է, որ սողունի մէջքին անգամ թևեր բուսցընում:

Եւ գիտէր սիրել Ֆարհադը Շիրինին: Սիրել այն սիրով, որ աչքը գետնից՝ ամպերին ձգում, ժայռեր է հալցնում, ճահիճների տեղ՝ վարդեր աճեցնում, անապատի մէջ՝ փշեր տրորում, արեան շիթերով՝ հողը բեղմնաւորում:

Եւ գիտէր սիրել Ֆարհատը Շիրինին: Սիրել այն սիրով, որ կանգ չէ առնում ոչնչի առաջ, որ չէ խոնարհում, կծկում, ստրկանում, այլ որ ներշնչում է, ճղճիմ թզուկին հսկայի փոխում:

3.

Գեղեցիկ էր Շիրազի հովտի չքնաղ Շիրինը: Գեղեցիկ—որքան գիտէ ստեղծագործել վառ Արևելքի երազող միտքը, ճոխ երևակայութիւնը:

Գեղեցիկ—որքան կարող է անըջել սիրային տենչը, բանաստեղծական խանդավառ սիրտը:

Գեղեցիկ—որքան Շիրազի նորածիլ վարդի թարմ կոկոնը, սոխակի երգին բացուող թերթերունքները:

Շիրազը չունէր մի ուրիշ Շիրին: Նա էր Իրանի սիրոյ աստուածուհին, նիւթ եղած՝ բանաստեղծների կրքոտ երգերին:

Ֆարհադը պաշտում էր Շիրինին: Շիրինը սիրում—միմիայն Ֆարհադին:

Երջանիկ էին, սիրով օրօրուն, կենսալից ու ջերմ, զիմազրաւ վշտի, ծաղրող—արհամարհող՝ չար ոգիների, ամէն տառապանքի:

4.

—Պօսիր իմ Շիրին. ասա, զրդիր ինձ, գործել եմ ուղում: Սէրն է սրտումս—նրա կայծերը երկինքն են ձգտում, որս են որոնում:

Ասա, կ'ուզեմ այդ գոռ լեռները հարթեմ—դաշտ շի-

նեմ: անապատի մէջ՝ դրախտ կառուցանեմ, աւերիչ գետի հոսանքը դարձնեմ, չար ոգիներին ճգմեմ-հալածեմ; աշխարհը մի'միայն սիրոյ, բարութեան մի հովտի փոխեմ... խօսիր, իմ Շիրին...

Եւ Շիրինը խօսեց:

Խօսեց Շիրինը և իր Ֆարհադին մեծ գործի մղեց: Ուզեց, յերաւի, Իրանն ու Թուրանը երջանիկ տեսնել, ազատ չարիքից, ազատ վշտերից, դառն արցունքներից: Ուզեց որ իր շուրջը սէրը միայն թագաւորի—անսահման սէրը, բարիք անուցանող, ժպիտ, երգ ու կեանք...

—Ելիր, իմ Ֆարհադ, ստաց նա ժպտուն: Սիրոյ կայծերովդ տապարդ զինիր, այդ դաժան լեռան խորքերը մտիր. պեղիր, որոնիր, չար ոգիների ձեռքից Զուլի-Շիրը ¹⁾ կորզիր—մարդկանց նուիրիր:

Թող բղբեն նրա ազնուացնող, չարիքը հալածող անմահ ջրերը. Թող ոռոգէ նա վշտի դաշտը, փշերի տեղ՝ վարդենի բուսցնէ, ամէն մի տանջանք՝ ծիծաղի փոխէ և արցունքներին վերջ տայ—ժպիտը թագաւորէ:

5.

Ելաւ Ֆարհադը: Կորզեց տապարը, ջերմացրեց զինեց իր սիրող սրտի բոցոտ կրակով, կռացաւ—գգուեց չքնաղ Շիրինին, ամրացրեց գօտին, ճանապարհ ընկաւ, լեռների մթին խորքերը մտաւ, Զուլի-Շիրը չար ոգիների ձեռքից խլելու իշաւ:

Բայց ինչո՞ւ յանկարծ սեղմուեց, մենակ մնացած Շիրինի սիրտը: Ինչո՞ւ կոկորդը դառնացաւ, մթազնից աչքը՝ կարծես չար ոգին էր այն, որ մօտ եկաւ նրա անկանջին, փսփսաց, ասաց.

—Աւաղ, ո՞վ Շիրին, գնաց Ֆարհադը, գնաց յա-

¹⁾ Առասպելական մի գետ. հիւրի-փշերիների կեանք տուող, անմահացնող և զուարթութիւն ու կենսունակութիւն ներշնչող նեկտարի գետը՝ ըստ պարսկական առասպելների: Մ. Հ.

«Իտեան: Որոնող սիրտը՝ մաքի է փոխուում. որոնող միտքը սիրտն է թառամեցնում և կամ լայնացնում— աշխարհն ամփոփում, միակ Շիրինների մոռանում-անցնում, և կամ, յօշոտուում, ամբողջ արիւնովը՝ մարդկանց վշտերի մեծ զոհը դառնում...»

Ինչո՞ւ այդպէս սեղմուեց Շիրինի սիրտը, կոկորդը դառնացաւ, Շիրազի հովտի շքեղ այդ վարդը լացաւ, վշտացաւ...

6.

Գնաց Ֆարհադը, քայլեց ոգևորութեամբ, քայլեց շատ երկար:

Մտաւ լեռները, իջաւ անդունդներ, տապալեց ժայռեր և երկրի խորքում գետակը որոնեց, Զուլի-Շիրը աշխարհին նուիրել ճգնեց:

Զար ոգիները յուզուած, զայրացած գետը քաշեցին, խորքերը տարան, որոնող հսկայի ջանքերը՝ ի դերեւ հանել մտածեցին:

Իսկ Ֆարհադը յամառ ու տոկուն, դառն տանջանքներով, երկար տքնութեամբ՝ պեղեց ու պեղեց, գոռ հարուածներով լեռները թո՛ւնդ հանեց, թաւարը հալածեց, ժայռերը փշրեց. որոնողութեան տենդով համակուած՝ ժամանակը մոռցաւ, տարիների գլխով ոստնեց ու անցաւ:

Հասաւ ակունքին. հասաւ, իրաւ է. բայց թէ երբ, ի՞նչպէս— դա Աստուած գիտէ:

Ու երբ հասել էր—ոյժերը ժողովեց, մի յետին թափով նեկտարը թագցնող ժայռը գլորեց և դուրս ժայթքող փրփրադէզ գետակի երզը նա երգեց...

Երգեց խանդալից, երգեց աւիւնով...

7.

Զարմանք, ոգևորութիւն, շքեղ յաղթանակ—պահ մի մոռացրին և՛ սէր, և Շիրին:

Լոյսն էր ազատուող խաւարի բանտից. լոյսն ու բարութիւն, աշխարհն ազնուացնող անմահ հեղուկը, որ դարեր ամբողջ կաշկանդուած—պրկուած, չար ոգիների շղթայով ճնշուած—սուկուն, ջերմ սիրոյ մղմամբ ազատուած, ռստնում էր, ելնում, աշխարհին դնում:

Եւ հսկայ, երկար ջանքեր գործ դնող Ֆարհադը կռացաւ, Շիրինին յիշեց երազի նման. սողորուած շրթունքը դրոշմել ուղեց կաթնահամ ջրի փայլուն շրթերին, որ այնտեղ—հեռու սպասող Շիրինը այդ համբոյրն առնէ, հրճուէ, ոգևորուի, վարդերի առաջ՝ յամառ, ջերմ սրտի յաղթանակն երգի:

...Բայց ահա յանկարծ ջրերը յուզուեցին, ետ ընկրկեցին, փրփուր-դիզացան, սոսկումով անեղձերմակ բաշերը թօթուեցին արագ և Ֆարհադի ականջին, հեռու տեղերից, հասաւ քամու ձայն՝ տխուր, մահաշունչ. —

—Թշուառ որոնող, անբախտ իմաստուն. գո՛ւ որոնում էիր՝ Շիրինը մոռացած, Զուի—Շիրը պեղում՝ սէրդ կաշկանդած... Ու մինչ փնտդում էիր, տքնում, տառապում—Շիրինը ծիւրուած՝ տարիներ ամբողջ, նստած սպասեց և մեռաւ կարօտից ու «Ֆարհադ» կանչեց...

Ջրերը յուզուեցին, և բաշերը թօթուեցին, ետ ընկրկեցին...

Ֆարհադին թուեց՝ աշխարհը կործանուած, ժայռերը նորից-նոր՝ թաւալած—ընկած. լեռը կարծես դարձեալ փուլ եկաւ ծածկեց, կաթնահամ ջրին տարաւ—անհետացրեց:

8.

Յուսաբեկ, ընկճուած, նայեց Ֆարհադը ետ գնացող գետի փայլուն ջրերին. իր դէմքը. գննեց, տեսաւ կնճիռները, տեսաւ թէ ինչպէս սահող տարիները՝ ձիւնն էին բերել տառապող գլխին:

—Հասկացաւ այժմ, որ սահել—անցել էին տաս-

նեակ տարիներ: Շիրինը մեռել էր յուսահատ՝ այնտեղ, մինչ ինքը որոնել էր, տառապել՝ այստեղ:

Ու ելաւ հսկան, չուզեց այլևս ապրել:

Էլ ինչո՞ւ ապրել, որոնել, գիտնալ, լեռների խորքից բարեքը դուրս կորզել—երբ ինքը, որոնողը և ոչ իսկ նրա կաթիլին մօտենալ զօրեց՝ առանց դառն վշտի, սպանիչ վշտի:

Շիրինը մեռել էր: Առանց Շիրինի կեանքը միտք չունէր, առանց ջերմ սիրոյ՝ ապրելը չարժէր:

Սէքն է հասցնող մարդուս—բարձր աստղերի, սէրը—թե տուող, ժայռերը փշրող, սէրը—վարդ բուսցնող, բարեք սերմանող...

9.

...Թնդաց լեռ ու ձոր, մոնչեց՝ շուր, ծով. վառ արշալոյսի տակ փայլեց Ֆարհադի՝ սիրոյ կայծերով գին-աւած սուր տապար... և Զուլի-Շիրի ջուրը արիւնով ներկուեց, յուզուեց, ետ դնաց, լացաւ, ամօթով լցուած՝ խաւարի կրծքի մէջը թագնուեց:

Տապարի կոթը մե՛ծ ու ժգնութեամբ վարսուեց գետնի մէջ, Ֆարհադի արիւնը նրան ոռոգեց... և Շիրազի հովտում, տարիներ յետոյ, բուսաւ մի մեծ ծառ՝ արիւնոտ ծաղկով, արիւնոտ պտղով...

Նռնենին էր այն...

10.

Ու ծառն ամէն տարի, ուր որ էլ լինի—ունի պըտուղների մէջ մի հատը՝ կծկուած, որում երկու սիրտ կայ՝ միմեանց միացած, խանձուած, տոչորուած...

Ֆարհադ—Շիրինի սրտերն են խամրած...

Վ. Փափաղեան